

บทความวิชาการ

เอกลักษณ์และความโดดเด่นของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย
Distinctive Characteristics and Significance of the Loy Krathong Tradition
in the Northern Region of Thailand

กวิณท์ธิดา ประคองทรัพย์¹, มาเรียมญา คาราสะมานะกิ², วิภาดา กาจจักร³, บุญญกานต์ ประดิษฐ์ทอง⁴,
จณิตรา บุญมาก⁵, ณัฐนันท์ โพธิ์สุวรรณ⁶, เสาวลักษณ์ สุรอด⁷, ณัฐวิภา ชัยชนะศึก⁸, จินณภัทร คล้ายสุวรรณ⁹
และ ธันชนก ทวีทรัพย์ล้ำเลิศ¹⁰

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 30 มี.ค. 2565

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 20 เม.ย. 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 2 พ.ค. 2565

บทคัดย่อ

งานวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและความเชื่อของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ 2. ศึกษาเอกลักษณ์และความแตกต่างของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ 3. เพื่อศึกษาคุณค่าประเพณีลอยกระทงที่มีต่อสังคมไทย ผลจากการศึกษาพบว่า ตามการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 คือ ศึกษาประวัติความเป็นมาและความเชื่อของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ พบว่า... ในภาคเหนือ 4 จังหวัดที่มีความโดดเด่นด้านประเพณีลอยกระทงและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ประกอบไปด้วย จังหวัดเชียงใหม่มีประเพณีลอยกระทงที่เรียกกันว่า “ยี่เป็ง” จังหวัดตากมีประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง จังหวัดสุโขทัยจัดเป็นประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ และจังหวัดลำปางมีประเพณีที่เรียกว่า “การล่องสะเปาจาวละกอน” ตามการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาเอกลักษณ์และความแตกต่างของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ พบว่า... ในแต่ละจังหวัดจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน จังหวัดเชียงใหม่มีกิจกรรมลอยโคม จังหวัดตากมีกิจกรรมลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง จากกะลามะพร้าว จังหวัดสุโขทัยมีกิจกรรมเผาเทียนเล่นไฟ และจังหวัดลำปางมีกิจกรรม ล่องสะเปาจาวละกอน ตามการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาคุณค่าประเพณีลอยกระทงที่มีต่อสังคมไทย พบว่า ประเพณีลอยกระทงเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่และมีความสัมพันธ์กับชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1. คุณค่าของความกตัญญูทวดที่มีต่อสังคมไทย 2. คุณค่าของความสามัคคีต่อสังคมไทย 3. คุณค่าของการสร้างความเข้มแข็งต่อสังคมไทย 4. คุณค่าของประเพณีลอยกระทงในการเสริมสร้างด้านการท่องเที่ยว 5. คุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 6. คุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

คำสำคัญ: ยี่เป็ง, การล่องสะเปาจาวละกอน

Abstract

This study aims to achieve three objectives: the historical background and beliefs associated with the northern Thai tradition of Loy Krathong, the distinctive characteristics and variations of the Loy Krathong tradition in the northern region, and the cultural significance of Loy Krathong in Thai society. The study reveals that, concerning the first objective of examining the history and beliefs associated with Loy Krathong in the northern region, there are notable differences in the Loy Krathong traditions among four prominent provinces. In Chiang Mai, there is the tradition of "Yi Peng," while Tak features the "Loy Krathong Sai Lai Prateep," a procession of 1,000 floating krathongs made from coconut shells. In Sukhothai, the tradition involves burning lanterns, and in Lampang, there is the unique tradition of "Lorng Sapao Jaw Lakhon." Regarding the second objective of exploring the characteristics and variations of Loy Krathong in the northern region, it is found that each province exhibits distinct features. Chiang Mai, for instance, practices the "Loy Khom" activity, while Tak features the "Loy Krathong Sai Lai Prateep" with 1,000 coconut shell krathongs. Sukhothai engages in burning lanterns, and Lampang observes the "Lorng Sapao Jaw Lakhon" tradition. Concerning the third objective of studying the cultural significance of Loy Krathong in Thai society, it is evident that Loy Krathong is an ancient cultural tradition with multifaceted values for the Thai people, including the value of respect for the sacred, contributing to Thai society, the value of unity and harmony within Thai society, the value of strengthening social bonds in Thai society, the value of Loy Krathong tradition in promoting tourism, the value of environmental conservation, and the value of preserving cultural traditions.

Keywords: Yi Peng, Lorng Sapao Jaw Lakhon

ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีลอยกระทงจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1 งานลอยกระทงจังหวัดเชียงใหม่
(YOCHUWA SAMAROM, 2563)

ฐานันท์ เครือระยา และปรียาลักษณ์ ใจสัตย์ (2564) ได้เรียบเรียงไว้ดังนี้ ลอยกระทง เป็นประเพณีหนึ่งที่จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสองของไทย หากกลับไปสืบค้นหลักฐานในศิลาจารึกและเอกสารโบราณต่าง ๆ ไม่พบประเพณีลอยกระทง แต่จะมีประเพณีที่มีลักษณะคล้ายกับการลอยกระทง โดยในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเรียกว่า “เผาเทียน เล่นไฟ” ซึ่งมีความหมายกว้างๆว่า ทำบุญไหว้พระ แม้แต่ในสมัยอยุธยา ทั้งเอกสารและวรรณคดี มีแต่ชื่อ “ชักโคม ลอยโคม” และแขวนโคม คำว่า “ลอยกระทง” เริ่มปรากฏหลักฐานเด่นชัดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โดยโปรดให้ฟื้นฟูประเพณีพิธีการสำคัญเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของราชอาณาจักร จึงมีพระราชนิพนธ์หนังสือ “ตำราทำวศรีจุฬาลักษณ์” โดยจะสมมุติฉากในเรื่องเป็นสมัยสุโขทัย จึงเกิดการทำการกระทงด้วยใบตองแทนวัสดุอื่น ๆ จุดประสงค์ของการลอยกระทงก็เพื่อระลึกถึงพระคุณของพระแม่คงคา การลอยกระทงในล้านนา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามแบบประเพณีไทย ผู้ที่เริ่มการลอยกระทงในเชียงใหม่เป็นคนแรกน่าจะเป็นพระราชชายาเจ้าดารารัศมีในช่วงประมาณ พ.ศ.2460 - 2470 ซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากสยาม โดยการจุดเทียนบนกาบมะพร้าวทำเป็นรูปเรือเล็ก หรือรูปหงส์ และใช้ท่อนไม้ป้อทำเป็นรูปเรือ แต่ก็ไม่นิยมทั่วไป เพราะชาวล้านนายังปฏิบัติตามจารีตประเพณีเดิม ด้วยการประดับประทีปโคมไฟตามบ้านเรือน และมักจัดตั้งธัมม์หลวง หรือเทศน์มหาชาติในวัน "เพ็ญเดือนยี่" ตามประเพณีดั้งเดิมอยู่ตามวิถีล้านนานั้น ในเทศกาลยี่เพงที่ตรงกับเพ็ญเดือนสิบสองของไทยนี้ กิจกรรมที่นิยมทำคือ การตั้งธัมม์หลวงหรือเทศนาธรรมเรื่องเวสสันดรชาดก หน้าวัดตกแต่งด้วยซุ้มประติมากรรมประดับโคมไฟ ส่วนภายในวิหารก็มีการนำฟิ่งพันธุ์ ของแห้ง และเครื่องพิธีมาจัดวางจนเต็มในวิหาร บางวัดทำเขาวงกต ซึ่งจำลองเหตุการณ์ครั้งที่พระเวสสันดรถูกขับให้ออกจากเมือง แล้วเดินเข้าป่าเพื่อบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญบารมี โดยก่อนที่จะเข้าไปต้องผ่านเขาวงกตก่อน เพื่อให้ผู้มาฟังธรรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ช่วงกลางวันมักจะเป็นมีการปล่อยวาวลม หรือวาวตะวัน (ควีน) คือลูกโป่งกระดาษขนาดใหญ่ที่ใช้ความร้อนจากควีนไฟทำให้ลอยขึ้นสู่ฟ้า ส่วนกลางคืนมีการจุดบอกไฟชนิดต่าง ๆ และตามผางประทีป(จุดประทีป) โคมไฟ และปล่อยวาวไฟ ซึ่งในการจุดประทีปโคมไฟนี้ได้มีคัมภีร์ชื่ออานิสสงส์ผางประทีปเป็นเครื่องรับรองถึงคตินิยมในการจุดประทีปโคมไฟ สังเกตได้ว่าประเพณียี่เพงดั้งเดิมของชาวล้านนา มีพื้นที่ในการจัดพิธีจะอยู่ในวัดและให้ความสำคัญกับการสร้างอานิสสงส์ผางในวันศีลหลวง (วันพระใหญ่)

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดเชียงใหม่

ยี่เพงเป็นประเพณีที่เก่าแก่ในสมัยอาณาจักรล้านนา เทศกาลเดือนยี่เพงเป็นประเพณีใหญ่ที่ประชาชนและพระมหากษัตริย์ต่างพากันนมัสการบูชาพระในอารามทั้งหลาย คติความเชื่อเกี่ยวกับประเพณียี่เพงมีหลายอย่าง (ธีรวิ เชียงใหม่, 2558) ดังต่อไปนี้

1. ประติมากรรม

ตามวัดต่าง ๆ ทั่วเชียงใหม่ จะตกแต่งทางเข้าประตูป่าเพื่อต้อนรับประเพณียี่เพง ถ้าใครมาเที่ยวเชียงใหม่ช่วงก่อนเทศกาลลอยกระทงสักประมาณ 1-2 วัน จะเห็นหน้าบ้าน วัด บริษัท หรือบางสถานที่ มีซุ้มประติมากรรมที่ทำจากต้นกล้วยหรือต้นอ้อย ประดับด้วยโคมไฟพื้นเมืองหรือโคมยี่เพง เช่น ดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้รุ่ย ดอกกรัก นั่นคือ ประติมากรรม ซึ่งตามความเชื่อของคนล้านนา ประติมากรรมคือเครื่อง สักการะถวายการต้อนรับพระเวสสันดร ครั้งเสด็จออกจากป่าเข้าสู่เมือง เนื่องจากชาวล้านนาส่วนใหญ่นิยมฟังมหาเวสสันดรชาดก และว่ากันว่าหากใครฟังครบ 13 กัณฑ์ จะเกิดความป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและบ้านเมือง

2. ผางประทีป

ผางประทีปจุดให้แสงสว่างประจำค้ำคืนลอยกระทงนอกจากลอยกระทงแล้ว กิจกรรมที่ขาดไม่ได้เลยสำหรับชาวล้านนาในคืนยี่เพง นั่นคือการจุดผางประทีป คำว่า ผาง คือภาชนะดินเผาที่มีลักษณะคล้ายถ้วยเล็ก ๆ สำหรับใส่ขี้ผึ้งหรือน้ำมัน และเส้นฝ้ายสำหรับจุดไฟ ส่วนประทีปคือแสงสว่าง การจุดผางประทีปเกิดจากตำนาน

แม่กาเผือก เพื่อเป็นพุทธบูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ โดยเชื่อกันว่าเป็นการจุดบูชาเพื่อตอบแทนบุญคุณให้แก่ผู้มีพระคุณ ซึ่งชาวล้านนายึดถือสืบต่อกันมาว่าการจุดดวงประทีปเป็นการสักการะต่อสรรพสิ่งที่เราได้ใช้ประโยชน์ อีกทั้งเชื่อว่าแสงสว่างของประทีปจะช่วยให้เกิดสติปัญญา มีแต่ความเฉลียวฉลาด มีแสงนำทางชีวิตให้มีแต่ความเจริญก้าวหน้า

3. บอกไฟ

บอกไฟน้ำต้นหลากหลายขนาด เป็นของที่ขาดไม่ได้เช่นกัน ตามธรรมเนียมของชาวล้านนา เมื่อถึงประเพณียี่เป็ง ตามวัดวาอารามต่าง ๆ จะเตรียมกันทำดอกไม้ไฟหรือบอกไฟ เพื่อใช้จุดเป็นพุทธบูชาบูชาพระเศกแก้วจุฬามณี จุดบูชาประกอบพิธีเทศน์มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวง และให้เด็ก ๆ ได้เล่นสนุกสนานกัน ซึ่งดอกไม้ไฟที่นิยมเล่นกันในช่วงคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง ส่วนใหญ่เป็นดอกไม้ไฟที่มีประกายแสงสวยงามช่วยให้ชีวิตรุ่งโรจน์โชติช่วงเหมือนกับประกายไฟของดอกไม้ไฟบอกไฟหรือดอกไม้ไฟจะมีการจุดในวัดล้านนา บอกไฟลูกหนู อีกหนึ่งการละเล่นช่วงลอยกระทง

4. โคมลอย

โคมลอยนับร้อยนับพัน เป็นสัญลักษณ์อีกอย่างของลอยกระทง ด้วยความเชื่อที่ว่าสักการะพระธาตุเศกแก้ว จุฬามณี (พระธาตุประจำปีเสียด หรือปีหมา) ที่ประดิษฐานอยู่บนสวรรค์ คือการปล่อยวาวไฟหรือโคมลอย ทำให้เกิดธรรมเนียมการปล่อยโคมขึ้น ต่อมายังเชื่อกันว่าการปล่อยโคมลอยเปรียบเสมือนการปล่อยเคราะห์ปล่อยโศกปล่อยเรื่องที่ไม่ดีออกไปจากชีวิต

5. ลอยกระทง

กระทงใบตองดอกไม้ ว่ากันว่าบุคคลคนแรกที่ริเริ่มการลอยกระทงที่เชียงใหม่ คือพระราชาชาเยาเจ้าดารารัศมี โดยใช้วิธีการจุดเทียนบนกาบมะพร้าวที่ทำเป็นรูปเรือหรือรูปหงส์ และใช้ไม้ป้อทำเป็นเรือ ซึ่งหลังจากที่การลอยกระทงกลายเป็นประเพณีที่คนไทยทั่วทุกภูมิภาคนิยมปฏิบัติกัน ทำให้ชาวล้านนาส่วนใหญ่นิยมไปลอยกระทงตามแม่น้ำในบริเวณชุมชนที่ตนอาศัยก่อนลอยกระทงก็อธิษฐานขอพรกันสักหน่อยขอให้กระแสน้ำพัดพาสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ออกไป

2. ประวัติความเป็นมาประเพณีลอยกระทงจังหวัดตาก

ภาพที่ 2 ต้องไป! ‘ตาก’ จัดงาน ‘ลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง’ สืบสานประเพณี (กาญจนา จันทรสิงห์, 2564)

สุริสา บุตรพรม (ม.ป.ป.) เป็นประเพณีของชาวเมืองตากที่นำวิถีชีวิตของบรรพชนมาผสมผสานเข้ากับ ความเชื่อ และหลักศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ปลูกฝังและถ่ายทอดมาสู่จิตสำนึกของลูกหลานไทยมาแต่ กาลก่อน ก่อให้เกิดประเพณีที่ถักร้อยรวมใจของคนเมืองตากให้เป็นหนึ่งเดียวชาวเมืองตากจะมีถิ่นอาศัยอยู่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงมาแต่อดีต วิถีชีวิตของชาวเมืองตากจึงมีความผูกพันกับสายน้ำที่เปรียบเสมือนสายโลหิต ที่หล่อเลี้ยงชาวเมืองตากมานานหลายชั่วอายุคน จากความมกตัญญูรู้คุณต่อสายน้ำก่อให้เกิดประเพณีที่แสดงออก ถึงความมกตัญญู นั่นคือประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีปพันดวง ในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง ด้วยความร่วมมือ ร่วมใจของผู้คนในหมู่บ้านดำเนินกิจกรรมอันเป็นความเชื่อในการจัดทำกระทงนำไปลอยเพื่อบูชารอยพระพุทธรบาท ของพระพุทธรเจ้า ทั้งยังเป็นการลอยเอาทุกข์โศกโรคภัยต่าง ๆ ให้พ้นไปจากตนเอง และขอขมาที่ทั้งของเสีย ถ่ายเท สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำปิง เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 หรือวันเพ็ญเดือนสิบสอง ชาวเมืองตากทุกครัวเรือนจะนำด้ายดิบ (ด้ายที่ปั่นมาจากฝ้าย) มาฝั้น ด้ายแต่ละเส้น จะประกอบด้วยด้ายเส้นเล็ก ๆ จำนวน 9 เส้น จากนั้นนำด้ายที่ วัตรอบศีรษะที่เต็ดออกมามัดต่อเข้ากับด้ายเส้นเดิม การกระทำเช่นนี้เป็นความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ ถือว่าเป็นการ ต่ออายุให้กับตนเอง ด้ายฝั้นที่เหลือจากการวัดวาก็จะนำมาทำฝั้นให้เป็นรูปตีนกา มีจำนวนเท่ากับสมาชิกใน ครอบครัว หรือมากกว่านั้นก็ได้ตามแต่ศรัทธา ต่อจากนั้นจึงนำด้ายทุกเส้นและตีนกา มาแช่ในน้ำมันมะพร้าว การทำตีนกาเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา ตีนกาที่เตรียมมาด้วยก็จะนำไปวางพบบัวดินเผา ซึ่งเรียกว่า "ถ้วยประทีป" นำน้ำมันมะพร้าวใส่ลงไป การใช้น้ำมันมะพร้าวเป็นเชื้อเพลิงนั้น นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำ สิ่งที่ได้จากธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งน้ำมันมะพร้าวจะมีกลิ่นหอม มีควันน้อยเมื่อจุดไฟ และมีการ จัดแพ "ผ้าป่าน้ำ" ที่ทำด้วยต้นกล้วยตกแต่งด้วยดอกไม้ รูปเทียน และธงหลากสี ซึ่งตัดตกแต่งเป็นลวดลาย อย่างงดงามจากกระดาษแก้ว ใส่หมากพลู บุหรี่ ขนม ผลไม้ และเศษสตางค์ เพื่อเป็นพุทธบูชาแม่พระคงคา ในสายน้ำปิง เมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ชาวบ้านก็จะเริ่มร้องรำทำเพลงเป็นที่สนุกสนาน ในแต่ละสาย จะมีการร้องรำทำเพลงประกอบด้วยสำหรับ "ประทีปพันดวง" หรือที่เรียกว่ากระทงสายก็คือ กระทงจำนวน 1,000 กระทงนั่นเอง เหตุที่ต้องใช้กระทงจำนวนมาก ก็เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสวยงาม ประเพณี ลอยกระทงสาย เดิมจัดเฉพาะในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ เท่านั้น ต่อมาเทศบาลเมืองตากได้มีการฟื้นฟูประเพณี ดังกล่าวขึ้นมา เพื่อให้ประเพณีสาย เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดตาก

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดตาก

MGR Online (2549) "ประเพณีลอยกระทงสาย ไหลประทีป 1,000 ดวง" ของชาวจังหวัดตาก มีมา ช้านานหลายชั่วอายุคนแล้ว เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรเจ้า และขอขมาพระแม่คงคา ซึ่งในสมัยก่อนชาวบ้านจะใช้ ใบพลับพลึงมาเย็บเป็นกระทง แล้วปักขี้ไต้ใส่เชื้อเพลิงคือน้ำมันมะพร้าว ปล่อยให้ลอยลงสู่ลำน้ำปิง ซึ่งเมื่อมองดู ใบพลับพลึงจะให้สีขาวนวล ส่วนขี้ไต้จะสว่างไสว ดูสวยงามคล้ายไข่มุกในไขขาว ลอยระยิบระยับเป็นสาย ในท้องน้ำ แต่เมื่อใบพลับพลึงหายากขึ้น ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้กะลามะพร้าวตาเดียว (กะลาที่ไม่มีรู) แทน สำหรับเหตุผลที่คนตากนิยมนำกะลามะพร้าวมาทำกระทง ไม่ใช่ใบตองเหมือนที่อื่นก็อาจเป็นเพราะ ชาวเมืองตากนิยมกิน "เมี่ยง" เป็นประจำหลังอาหารหรือเป็นอาหารว่าง นอกจากนี้ยังขายเป็นสินค้าพื้นเมืองจนเป็นที่นิยมทั่วไปใน ภาคเหนือ โดยจะนำกะลามะพร้าวมาขัดถูให้สะอาด ตกแต่งลวดลายอย่างสวยงาม และภายในกะลาใส่ด้ายดิบที่ฝั้นเป็น รูปตีนกา แล้วหล่อด้วยเทียนขี้ผึ้งซึ่งนำมาจากเทียนจำนำพรรษา ที่พระสงฆ์ได้จุดเพื่อทำพิธีสวดมนต์ในโบสถ์ วิหารตลอดสามเดือน หลังจากออกพรรษาชาวบ้านจะนำเทียนพรรษาเหล่านั้นมาหล่อตีนกา ซึ่งถือว่าเป็นของ สิริมงคล ทั้งนี้การจุดไฟที่ด้ายซึ่งฝั้นเป็นรูปตีนกาขึ้นถือเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่ว่า แสงไฟจะสร้างความ สว่างไสวให้กับชีวิตของตน และในการลอยกระทงสายจะเริ่มต้นด้วยการลอย "กระทงนำ" หรือแพผ้าป่า น้ำ ซึ่งเป็นกระทงขนาดใหญ่ ประดับตกแต่งอย่างสวยงาม ด้วยดอกไม้ รูปเทียน ธงกระดาษแก้วหลากหลายสีที่ตัด เป็นลวดลายสวยงาม ใส่ผ้าสบง เครื่องกระยาบวช หมาก พลู ขนม ผลไม้ และเศษสตางค์ ซึ่งกระทงนำนี้ก่อน

ลอยต้องทำพิธีขอขมา เพื่อเป็นการบูชาพระแม่คงคา และพระพุทธเจ้า แล้วค่อยตามมาด้วย "กระทงตาม" ซึ่งทำด้วยกะลามะพร้าว โดยใช้เทียนขี้ผึ้งและฟันท้ายเป็นไส้เพื่อจุดให้แสงไฟ ลอยตามมาอีก 1,000 ใบ แล้วปิดท้ายด้วย "กระทงปิดท้าย" ซึ่งมีลักษณะเหมือนกระทงนำ แต่มีขนาดเล็กกว่า เพื่อเป็นการบอกว่า การลอยกระทงสายนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว

3. ประวัติความเป็นมาประเพณีลอยกระทงจังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 3 งานประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย
(กรุงเทพฯ, 2564)

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา (ม.ป.ป.) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า งานประเพณีลอยกระทงของไทย มีมาแต่สมัยสุโขทัยโดยมีคติความเชื่อว่าเป็นการบูชาและขอขมาพระแม่คงคาเป็นการสะเดาะเคราะห์และบูชาพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ หรือเป็นการบูชารอยพระบาท เป็นต้น งานลอยกระทงเริ่มทำตั้งแต่กลางเดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ซึ่งเป็นฤดูน้ำหลาก น้ำจะเต็มสอง ฝั่งแม่น้ำ ที่นิยมมากคือ ช่วงวันเพ็ญเดือน 12 เพราะพระจันทร์เต็มดวง ทำให้แม่น้ำใสสะอาด แสงจันทร์ส่องเวลากลางคืนเป็นบรรยากาศที่สวยงาม เหมาะแก่การลอยกระทง บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือน กล่าวไว้ว่า การลอยพระประทีป ลอยกระทงนี้ เป็นนักชตฤกษ์ที่รื่นเริงทั่วไปของชนทั้งปวงทั่วกัน ไม่เฉพาะแต่การหลวง แต่จะนับว่าเป็นพระราชพิธีอย่างใดก็ได้ ด้วยไม่มีพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์อันใดเกี่ยวข้องเนื่องในการลอยพระประทีปนั้น เว้นไว้แต่จะเข้าใจว่า ตรงกับคำที่ว่า ลอยโคมลงแม่น้ำเช่นกล่าวมาแล้ว แต่ควรนับถือว่าเป็นราชประเพณีซึ่งมีมาในแผ่นดินสยามแต่โบราณ ในศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 14 ยังได้กล่าวถึงการเผาเทียนเล่นไฟว่า "...เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย่อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีคั้งจักแตก..."

เอกลักษณ์ประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ เป็นที่เลื่องลือ มีทั้งกระทงทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ งานฝีมืออันวิจิตรที่สะท้อนความประณีตของช่างศิลป์เมืองสุโขทัย ตลาดปสานโบราณ หรือตลาดแลกเปลี่ยน การจำลองบรรยากาศการซื้อ ขาย แบบโบราณ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงกลิ่นอายวัฒนธรรมด้วยการแลกหอยเบี้ยแทนเงินสด เพื่อใช้ซื้ออาหารพื้นเมือง และการแสดงแสง สี เสียง สัมผัสเรื่องราวประวัติศาสตร์มนต์เสน่ห์แห่งอารยธรรมเมืองมรดกโลก

พิธีและกิจกรรมในภาคกลางวันจะมีขบวนแห่ทางนพมาศ และการออกร้าน จัดนิทรรศการ ส่วนในเวลากลางคืนจะมีการประดับไฟ หรือจุดเทียนตามโบราณสถานต่าง ๆ ซึ่งมีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ของงานประเพณีลอยกระทงสุโขทัย มีจุดประทีปโคมไฟตามโบราณสถาน 3 วัน 3 คืน มีการลอยกระทง และจุดดอกไม้ไฟอย่างสวยงามทั่วท้องน้ำและตระพังต่าง ๆ ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีการจัดประกวดกระทง การแสดงแสง เสียง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย ณ บริเวณวัดมหาธาตุ ตลอดจนการแสดงนาฏศิลป์ และมหรสพต่าง ๆ

Unknown (2558) สำหรับงานเผาเทียน จังหวัดสุโขทัย ได้จัดให้มีพิธีเผาเทียนแบบโบราณบริเวณหน้าพระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยเชิญชวนให้ประชาชนทั้งหลายร่วมพิธีซื้อตะกั่วเผาเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดแล้วนำไปวางบนฐานหรือระเบียงโบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทำให้เกิดแสงสว่างระยิบระยับนับร้อยนับพันดวง เป็นบุญกุศลที่ได้ร่วมแรงศรัทธาร่วมกัน นอกจากนี้ ในงานยังมีประเพณี "ข้าวขวัญวันเล่นไฟ" ซึ่งเป็นการรับประทานอาหารร่วมกันของผู้มาเยือนเมืองสุโขทัยในโอกาสงานประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดสุโขทัย

กลุ่มงานสุโขศึกษา (ม.ป.ป.) การลอยกระทง เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าปฏิบัติกันมาแต่เมื่อไร เพียงแต่ท้องถิ่นแต่ละแห่งก็จะมีจุดประสงค์และความเชื่อในการลอยกระทงแตกต่างกันไป เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นการบูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นการบูชารอยพระพุทธบาท ณ หาดทรายริมฝั่งแม่น้ำนัมมทา ซึ่งปัจจุบันคือ แม่น้ำนเรศวรในอินเดีย หรือต้อนรับพระพุทธเจ้าในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งไปโปรดพระพุทธมารดา บางแห่งก็เพื่อแสดงความขอบคุณพระแม่คงคา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งขอขมาที่ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป ส่วนบางท้องถิ่นก็จะทำเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับ หรือเพื่อสะเดาะเคราะห์ ลอยทุกข์โศกโรคภัยต่าง ๆ และส่วนใหญ่ก็จะอธิษฐานขอสิ่งที่ตนปรารถนาไปด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นว่า การลอยกระทง ในแต่ละท้องถิ่นก็มาจากความเชื่อ ความศรัทธาที่แตกต่างกัน บางแห่งก็มีตำนานเล่าขานกันต่อ ๆ มา การลอยกระทง ส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงความกตัญญูระลึกถึงผู้มีพระคุณต่อมนุษย์ เช่น พระพุทธเจ้า เทพเจ้า พระแม่คงคา และบรรพชน เป็นต้น และแสดงความกตเวทิต์ ด้วยการเคารพบูชาด้วยเครื่องสักการะต่าง ๆ หรือในบางท้องถิ่นที่มีการทำบุญก็ถือว่ามีส่วนช่วยสืบทอดพระศาสนา และในหลายๆแห่งก็ถือเป็นโอกาสดีในการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแม่น้ำลำคลองไปด้วย ทั้งหมดที่กล่าวมาคงจะทำให้ท่านได้รู้จักคุณค่า สาระและเรื่องราวเกี่ยวกับ “ประเพณีลอยกระทง” มากขึ้น

4. ประวัติความเป็นมาประเพณีลอยกระทงจังหวัดลำปาง

ภาพที่ 4 ล่องสะเปาจาวละคอนประเพณีลอยกระทงหนึ่งเดียว!ของประเทศไทย จังหวัดลำปาง (StarSeed, 2564)

MGR Online (2558) สมัยโบราณชาวลำปางจะเรียกการลอยกระทงที่ปทางน้ำว่า “ล่องสะเปา” ซึ่งความหมายของคำว่าสะเปาตามภาษาท้องถิ่นหรือภาษาพื้นเมืองหมายถึง “เรือสำเภา” โดยคำเรียกดังกล่าว นั้นได้เรียกตามเอกลักษณ์ของสะเปาที่ชาวบ้านได้จัดทำขึ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์และคติความเชื่อว่าการล่องสะเปา เป็นการทำทานแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว Editor (2565) “ล่องสะเปา” เป็นภาษาพื้นเมือง หมายถึง การนำเรือสำเภา ลอยไปตามน้ำ ส่วน “จาวละกอน” หมายถึง ชาวลำปาง เมื่อถึงเวลาการจัดงานประเพณี ชาวลำปางจะร่วมใจ กันสร้างสะเปาลอยน้ำที่มีการประดับตกแต่งด้วยความประณีตสวยงาม พร้อมประดับแสง สี และมีหนุ่มหล่อ สาวสวย ทำการแสดงบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ล่องไปตามแม่น้ำวังอย่างยิ่งใหญ่อลังการ

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดลำปาง

วิรดา เพียรพนัสส์ัก (2560) ประเพณีล่องสะเปาของชาวลำปาง มีความเชื่อว่า การล่องสะเปานั้น เป็นการ ขอขมาต่อแม่น้ำคงคา บูชาพระนารายณ์ที่รักษาแม่น้ำคงคาตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ การบูชารอย พระพุทธบาทที่ประดิษฐาน ณ หาดทรายแม่น้ำนัมมทา เป็นการลอยเคราะห์หรือปล่อยเคราะห์ และเป็นการลอย เพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ตามคติความเชื่อของคนโบราณ ในสมัยต่อมาประชาชนยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกัน จนทุกวันนี้ รวมถึงการล่องสะเปา เพื่ออธิษฐาน หรือทำกระทงแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำ และอธิษฐานตามที่ตน ประารถนา

สรุปประวัติความเป็นมาและความเชื่อประเพณีลอยกระทง

ลอยกระทงเป็นเทศกาลประเพณีในประเทศไทย ลอยกระทงมีการเฉลิมฉลองทั่วประเทศไทย รวมทั้ง ภาคเหนือ มีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันดังนี้ จังหวัดเชียงใหม่จะเป็นประเพณียี่เป็งซึ่งเป็นตำนานที่อยู่ คู่กับภาคเหนือ "ประเพณีลอยกระทงสาย ไหล่ประทีป 1,000 ดวง" ของชาวจังหวัดตาก มีมาช้านานหลายชั่ว อายุคนแล้ว เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า และขอขมาพระแม่คงคา และในงานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัยได้จัดให้มีพิธีเผาเทียนแบบโบราณ โดยเชิญชวนให้ประชาชนทั้งหลายร่วมพิธีซื้อตะคัน เผาเทียน บูชาพระรัตนตรัย จุดแล้วนำไปวางบนฐานหรือระเบียงโบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ โบราณสถานในอุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย ทำให้เกิดแสงสว่างระยิบระยับนับร้อยนับพันดวง และทั้งนี้ยังมีการล่องสะเปาจาวละกอน” ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองลำปาง ซึ่งคล้ายกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดอื่น ๆ ใน ประเทศไทย

ตามประเพณีไทย คนไทยจะใส่โคมลงในแม่น้ำในช่วงวันลอยกระทงและลอยไปตามน้ำเพื่อปิดเป่า ความโชคร้าย อธิษฐานขอพร ตามความเชื่อในตำนานของวันลอยกระทงมีด้วยกันหลายประการ แต่หลักๆ แล้ว มีอยู่ 2 ประการ ที่เป็นจุดประสงค์หลักของการลอยกระทงที่ชาวไทยเราทำกันทุก ๆ ปี โดยมีความเชื่อดังนี้ 1. เพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2. เพื่อบูชาพระแม่คงคา เป็นการแสดงการขอบคุณน้ำ เพราะมนุษย์เราอยู่ได้ เพราะน้ำ ตั้งแต่โบราณมาชุมชนทั้งหลายเวลาสร้างเมือง ต่างก็เลือกติดแม่น้ำ ดังนั้นถึงเวลาในรอบ 1 ปี ก็เลือก เอาวันเพ็ญเดือนสิบสอง ระลึกว่าตลอดปีที่ผ่านมา เราได้อาศัยน้ำในการดำรงชีวิต ขณะที่ลอยกระทงเราก็นึกถึง คุณของน้ำ ไม่ใช่ลอยเฉยๆ

เอกลักษณ์และความแตกต่างของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือ

1. เอกลักษณ์ของประเพณีลอยกระทงจังหวัดเชียงใหม่

ThaiTravelMart (2562) การประกวดกระทงใหญ่, กิจกรรมตามผางปะตี๊ดส่องฟ้าอัศจรรย์เมือง, การแสดง ประติมากรรมโคมไฟสีสันยี่เป็ง, การประกวดหนูน้อยยี่เป็ง, การประกวดเทพี-เทพบุตรยี่เป็ง, การประกวด กระทงฝีมือใบตองดอกไม้สด, การแสดงศิลปวัฒนธรรม, การปล่อยกระทงสายสืบสานล้านนา และการแสดง พลุเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น

2. เอกลักษณ์ของประเพณีลอยกระทงจังหวัดตาก

Muzika (2565) กิจกรรมภายในงาน ขบวนแห่พระประทับที่พระราชทาน, ขบวนแห่อัญเชิญถ้วยพระราชทาน, ขบวนแห่เรือกระทงสาย, การประกวดกระทงทะเล กระทงน้ำ และกระทงปิดท้าย, การแข่งขันการลอยกระทงสาย, พิธีเปิดงาน ณ เวทีกลางน้ำ อย่างยิ่งใหญ่ อลังการ, พิธีขอขมาพระแม่คงคา, กิจกรรม กาดถนนคนเดิน พื้นที่จำหน่ายคาราวานสินค้า ชมการแสดงดนตรีคาราวานสินค้า และ กิจกรรม ลานเยาวชน ลานสร้างสรรค์ ชมดนตรีสดในสวน การสาธิตการทำกระทงทะเล และประดิษฐ์กระทงทะเลร่วมกัน ฟรี! ไม่เสียค่าใช้จ่าย เอกลักษณ์ชาวเมืองตากก็จะนำกระทงทะเลมาขจัดจนสะอาด ตกแต่งลวดลายสวยงาม ภายในกระทงใส่ด้ายดิบ ที่พันเป็นรูปตีนกา ไว้ด้วยตามตำนานเรื่องพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ แล้วนำไปลอยในแม่น้ำปิง

3. เอกลักษณ์ของประเพณีลอยกระทงจังหวัดสุโขทัย

กรมศิลปากร (ม.ป.ป.) เอกลักษณ์ประเพณีประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ เป็นที่เลื่องลือ มีทั้งกระทงทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ งานฝีมืออันวิจิตรที่สะท้อนความประณีตของช่างศิลป์เมืองสุโขทัย ตลาดปสานโบราณ หรือตลาดแลกเปลี่ยน การจำลองบรรยากาศการซื้อ ขาย แบบโบราณ ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงกลิ่นอายวัฒนธรรม ด้วยการแลกหอยเบี้ยแทนเงินสด เพื่อใช้ซื้อขาย อาหารพื้นเมือง และการแสดงแสง สี เสียง สัมผัสเรื่องราวประวัติศาสตร์มนต์เสน่ห์อารยธรรมเมืองมรดกโลก พิธีและกิจกรรมในภาคกลางวันจะมีขบวนแห่นางนพมาศ และการออกร้าน จัดนิทรรศการ ส่วนในเวลากลางคืนจะมีการประดับไฟ หรือจุดเทียนตามโบราณสถานต่าง ๆ ซึ่งมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ของงานประเพณีลอยกระทงจังหวัดสุโขทัย

4. เอกลักษณ์ของประเพณีลอยกระทงจังหวัดลำปาง

Editor (2565) "ล่องสะเปาจาวละกอน" ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองลำปาง ซึ่งคล้ายกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย "การล่องสะเปา" ถือเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่มีเฉพาะในจังหวัดลำปาง "เพียงแห่งเดียวเท่านั้น" เมื่อถึงงาน "ล่องสะเปาจาวละกอน" ชาวลำปางจะร่วมใจกันสร้างสะเปาลอยน้ำ ที่มีการประดับตกแต่งด้วยความประณีตสวยงาม พร้อมประดับแสง สี และมีหนุ่มหล่อ สาวสวยทำการแสดงบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ล่องไปตามแม่น้ำวังอย่างยิ่งใหญ่อลังการ ประเพณีล่องสะเปาจาวละกอน เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติมานาน โดยชาวบ้านจะนำเรือสำเภาน้อย ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้น ใส่สิ่งของลงไปและนำไปลอยน้ำ เพื่อเป็นการทำทานให้แก่ผู้ล่วงลับ หรือให้ทานกับผู้อื่นที่อยู่ปลายน้ำ ซึ่งการใส่สิ่งของลงไปนี้ บ้างก็เชื่อว่าเป็นการเตรียมไว้ใช้สำหรับภพหน้า นอกจากนี้ ยังถือเป็นการลอยทุกข์ สักการะ และขอขมาแม่น้ำ คล้าย ๆ กับการลอยกระทงนั่นเอง

สรุปเอกลักษณ์และความแตกต่างของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

ลอยกระทงหรือที่เรียกว่า "เทศกาลแห่งแสงสี" มีการเฉลิมฉลองในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ในวันเพ็ญชวพุทธผู้เคร่งครัดมักจะ "ลอย" บาปของพวกเขาในวันนี้และขอพรจากพระแม่คงคาซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งน้ำในวันนี้ ในแต่ละจังหวัดจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน เช่น จังหวัดเชียงใหม่จะเป็นกิจกรรมลอยโคม จังหวัดตากจะเป็นกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ในจังหวัดสุโขทัยจะเป็นกิจกรรมเผาเทียนเล่นไฟ และจังหวัดลำปาง "ล่องสะเปาจาวละกอน" ประเพณีดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองลำปาง ซึ่งคล้ายกับประเพณีลอยกระทงของจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย "การล่องสะเปา" ถือเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่มีเฉพาะในจังหวัดลำปาง "เพียงแห่งเดียวเท่านั้น" ประเพณีลอยกระทง มิได้มีแต่ในประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศจีน อินเดีย เขมร ลาว และพม่า ก็มีการลอยกระทงคล้ายๆ กับบ้านเรา จะต่างกันบ้าง ก็คงเป็นเรื่องรายละเอียด พิธีกรรม และความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น แม้แต่ในบ้านเราเอง การลอยกระทง ก็มาจากความเชื่อที่หลากหลายเช่นกัน

วิเคราะห์คุณค่าของประเพณีลอยกระทงที่มีต่อสังคมไทย

พระครูพิสนท์กิจจาทร (เทิดทูน เชื้อเงินเดือน) (2554) ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญยิ่งที่ พลเมืองทุกภาคส่วนของประเทศต้องช่วยกันทำนุบำรุงรักษา เพราะเป็นรากฐานสำคัญหนึ่งซึ่งได้แบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลา บ่มเพาะนิสัยคนในชาติ ให้มีกุศลจิตรักใคร่ ประองตอง สามัคคีกันฉันมิตร จะเห็นได้จากการประกอบพิธี ประเพณีลอยกระทงของไทย ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์หนึ่งคือ ความสมัครสมานสามัคคีกันของคนทุกระดับวัย ทุกองค์กรและทุกภาคส่วนของประเทศต่างก็ช่วยกันจัดทำหรือประดิษฐ์กระทงขึ้นมา เมื่อคราวถึงวันลอยกระทงในแต่ละปี นับว่าเป็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรแก่การรักษาสืบทอดไว้ ดังนั้น เพื่อให้มีความกระจำจืดเกี่ยวข้องกับคุณค่าของประเพณีลอยกระทงที่มีต่อ สังคมไทย ในด้านต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศ ผู้เขียนก็จะได้นำเสนอรายละเอียด คุณค่าแต่ละประเด็นที่เกิดจากประเพณีลอยกระทง ดังต่อไปนี้

1. คุณค่าของความกตัญญูทเวทิต่อสังคมไทย

ความกตัญญูทเวทิต่อสังคมไทย ถือเป็นคุณสมบัติที่สามัญชาวพุทธวัฒนธรรมประเพณี หลายๆอย่างที่เราปฏิบัติอยู่ในสังคมไทยส่วนมากก็มีสอดแทรกหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้อย่างเหมาะสมและกลมกลืนคุณค่าของความกตัญญูเป็นหลักการคุณที่มีผู้ทำไว้แล้ว และเป็นคุณธรรมที่ควบคู่กับความกตัญญูทเวทิต่อ คือ การตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้ ซึ่งบุญคุณที่ว่ามี มิใช่ว่า ตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึง การรำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความ เคารพอ่อนน้อมบูชาปรารถนาความสุขทั้งสองฝ่าย

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความกตัญญูทเวทิต่อสังคมไทย ถือเป็นเครื่องสื่อความหมายของคนดี เมื่อปฏิบัติถูกต้องสมบูรณ์แล้วโดยเฉพาะในประเพณีลอยกระทง ได้สร้างความรักใคร่ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สังคมและประเทศชาติ โดยเน้นที่การปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพื่อสร้างความสุข

2. คุณค่าของความสามัคคีต่อสังคมไทย

คุณค่าของความสามัคคี ถือเป็นรากฐานสำคัญและเป็นบ่อเกิดแห่งความเจริญทั้งหลาย เพราะความสามัคคี ก็คือความพร้อมเพรียงกัน มีเป้าหมายที่อยู่ในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะในประเพณีลอยกระทงนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสามัคคี ฉะนั้น การสร้างความสามัคคี ความปรองดอง เป็นความดีที่ให้ผลเป็นความปลอดภัย แก่หมู่คณะ แก่สังคมประเทศชาติ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามกรอบของศีลธรรม มีธรรมะประจำใจ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ย่อมมีสติปัญญาอันเห็นชอบว่า การทะเลาะวิวาท การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในการทำลายล้าง ผลเสียอันร้ายต่อ ความสงบเรียบร้อย และความเจริญ สันติสุข แก่ทั้งตนเองและผู้อื่น และทั้งมีความเห็นชอบว่า การไม่ทะเลาะวิวาท แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในการทำลาย โดยความปลอดภัยกล่าวคือ ย่อมนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยดีงามและความเจริญสันติสุขมาสู่ทั้งตนเองและผู้อื่นจากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าของความสามัคคีนั้นต้องปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจอย่างสม่ำเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยไม่ถือว่าตนเป็นใหญ่กว่าคนอื่น ให้เกียรติ ให้ความสำคัญต่อผู้อื่นด้วย จึงจะถือว่าได้บำเพ็ญสามัคคีธรรมในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีผลมากต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนร่วมด้วย

3. คุณค่าของการสร้างความเข้มแข็งต่อสังคมไทย

คุณค่าของการสร้างความเข้มแข็งต่อสังคมไทย เป็นภาระของทุกคนในประเทศจะต้องช่วยกันสร้างขึ้น มิใช่ภาระของคนใดคนหนึ่งต้องมารับภาระหน้าที่ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมดังนั้นจะเห็นได้จาก พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ได้ประทานในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม วันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน 2549 มีใจความว่า คุณธรรม

เป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคีที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักของการสร้างความเข้มแข็งต่อสังคมไทย สังคมใดที่ต้องการความเจริญรุ่งเรืองไม่ว่าด้านใด ๆ สิ่งแรกที่ต้องปฏิบัติ คือ การสร้างคนให้เข้มแข็ง ทำให้สังคมนั้นมีศักยภาพทางการกระทำ ทางความคิด เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก สามารถรู้ดี รู้ชั่วในสิ่งต่าง ๆ ได้ พร้อมทั้งมีการศึกษา ปฏิบัติตามความรู้ที่ดีนั้น โดยแบ่งภาระหน้าที่ของผู้คนในสังคมว่าต้องรับผิดชอบ

4. คุณค่าของประเพณีลอยกระทงในการเสริมสร้างด้านการท่องเที่ยว

จากการศึกษาคุณค่าของประเพณีลอยกระทง ประเพณีลอยกระทงได้มีอิทธิพลต่อกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของประชาชนชาวไทยและคนต่างชาติ การท่องเที่ยวที่เนื่องด้วยประเพณี ลอยกระทงนั้น ได้ก่อให้เกิดคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. คุณค่าในด้านการอนุรักษ์
2. คุณค่าต่อการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน
3. คุณค่าต่อการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
4. เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าของประเพณีลอยกระทงในด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถสร้าง ค่านิยมให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศเพิ่มการท่องเที่ยว และการใช้จ่ายใช้สอยภายในประเทศอย่างทั่วหน้าและทั่วทุกภูมิภาค โดยประเพณีลอยกระทงในปัจจุบันยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ เมื่อถึงวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงในเดือน 12 ชาวบ้านจะจัดเตรียมทำกระทงจากวัสดุที่หาง่ายตามธรรมชาติ เช่น หยวกกล้วย และดอกบัว นำมาประดิษฐ์เป็นกระทงสวยงาม ปักธูปเทียนและดอกไม้ เครื่องสักการบูชา ก่อนทำการลอยในแม่น้ำก็จะอธิษฐานในสิ่งที่มุ่งหวัง พร้อมขอขมาต่อพระแม่คงคา

5. คุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากของทุกประเทศที่จะต้องช่วยกันป้องกัน และรักษาให้มีความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เพราะทั้งสองส่วนนี้ มีความเกี่ยวเนื่องกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต้องอาศัยและต้องอยู่ด้วยกันให้ได้ โดยเฉพาะเรื่องนี้หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการบัญญัติคำสอนถึงแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความรู้ด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ ก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายให้เข้าใจในตัวมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในประเพณีลอยกระทงในสังคมเปรียบเสมือนดังชีวิตของมนุษย์ คือเป็นสิ่งมีชีวิตมีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปในที่สุด ฉะนั้น การที่จะอนุรักษ์หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของคนในชาติ หรือในสังคมนั้นๆ ได้มองเห็น ถึงคุณค่าของมันแล้วเกิดการอนุรักษ์สืบสานเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

6. คุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

หลักธรรมและประเพณีถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า หากเปรียบด้วยคุณค่าคงหาที่สุดมิได้ เพราะเป็นวิถีชีวิต การดำรงตนของคนในสังคม วัดคุณค่ากันด้วยหลักทรัพย์อย่างเดียว ไม่ได้ต้องวัดกันที่องค์ประกอบหลายด้าน คุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ คุณธรรมจริยธรรม ตลอดถึงประเพณีปฏิบัติที่สวยงามและเป็นระเบียบ ประเพณีจึงเป็นเครื่องชี้วัด คุณค่าของคนโดยมีธรรมเป็นเครื่องชี้แนะพระพุทธศาสนาเข้าสู่วิถีชีวิตของคนไทย พร้อม ๆ กับขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ จนกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันในสังคม

อย่างแยกไม่ออก ประเพณี มีเพื่อให้คนได้ปฏิบัติ อย่างพร้อมเพรียงเกิดความสามัคคี ส่วนหลักธรรมเป็นคำสอน และเป็นแบบ แผนให้ประเพณีดำเนินงานไปอย่างเหมาะสม ประเพณีจึงแยกไม่ออกจากหลักศีลธรรม ดังนี้

1. จารีตประเพณี
2. ขนบประเพณี
3. ธรรมเนียมประเพณี
4. วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณค่าของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ที่เราได้สืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่ อดีตจนปัจจุบัน ล้วนเป็นการจรรโลงให้สังคมเป็นสังคมที่น่าอยู่เป็นสังคมที่มีระเบียบมีวินัย และมีหลักปฏิบัติต่อกันอย่าง เอื้ออาทร ความสามัคคีรักใคร่ ประองดองกันของคนในชาติ ในเมื่อทุกคนได้มองเห็นคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ประชาชนได้ปฏิบัติกันมาจนเป็น ธรรมเนียมที่ทุกคนยอมรับและเห็นว่าเป็นความดีควรแก่การรักษาไว้นั้น

สรุปเอกลักษณ์และความโดดเด่นของประเพณีลอยกระทงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของประเพณีลอยกระทง ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ประเพณีนี้มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ทุกวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 อันเป็นช่วงเวลา ที่พระจันทร์เต็มดวงทอแสงนวลอยู่เหนือลำน้ำ เราจะได้เห็นภาพของประชาชน ต่างพากันตั้งจิตอธิษฐานเพื่อขอพรในสิ่งที่มุ่งหวัง รวมทั้งขอขมาต่อสายน้ำ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตมาตลอดทั้งปี เมื่อแสงเทียนจากกระทงนับร้อยนับพันใบกระทบ กับผิวน้ำ เหมือนจะแข่งความสว่างไสวกับแสงจันทร์วันเพ็ญ ทำให้ความสวยงามของค่ำคืนแห่งประเพณีลอยกระทงเป็นที่โจษขานไปทั่วโลก และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาร่วมชื่นชม และสัมผัสกับวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทยอย่างไรก็ดี แม้ว่าประเพณีลอยกระทงจะมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและมีการแตกแขนงทางความคิดออกไปอย่างกว้างขวางเพียงใด แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดของประเพณีนี้ก็คือ "น้ำ" เรายังคงต้องใช้น้ำในการประกอบพิธีดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นน้ำในแม่น้ำ คูคลอง หรือสระน้ำในโรงแรม ในสวนสาธารณะ ต่างมีความสำคัญทั้งสิ้น เพราะมนุษย์และสัตว์ล้วนต้องใช้น้ำในชีวิตประจำวัน ดังนั้น น้ำจึงหมายถึง ชีวิต ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำรัสไว้เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2529 ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ความตอนหนึ่งว่า"...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่า ชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้แต่ถ้ามีไฟฟ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้.."เราจึงควรร่วมมือร่วมใจกัน รณรงค์รักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลองแหล่งน้ำในชุมชน ตลอดจนแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เพื่อต้อนรับเทศกาลลอยกระทง เทศกาลแห่งความรื่นเริงในคืนวันพระจันทร์เต็มดวง อันจะทำให้ประเพณีลอยกระทงยังคงไว้ซึ่งสาระ คุณค่า ความงดงาม และแสดงถึงความกตัญญูต่อสายน้ำสืบไป

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). *ขอเชิญเที่ยวงานลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ ณ อุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2558 วันที่ 21-25 พ.ย.58*. <https://www.finearts.go.th/main/view/7927-ขอเชิญเที่ยวงานลอยกระทง-เผาเทียน-เล่นไฟ-ณ-อุทยานประวัติศาสตร์-จังหวัดสุโขทัย-ประจำปี-2558-วันที่-21-25-พ-ย-58>
- กรุงเทพธุรกิจ. (19 พฤศจิกายน 2564). *ซีพี "ลอยกระทง 2564" ทั่วไทย กรุงเทพฯ-ต่างจังหวัด ที่ไหนจัดได้บ้าง?*. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/972685>
- กลุ่มงานสุขศึกษา. (ม.ป.ป.). *วันลอยกระทง*. โรงพยาบาลบุรีรัมย์. <https://brh.moph.go.th/index.php/2019-02-27-04-12-21/876-2022-11-02-08-28-49>
- กาญจนา จันทร์สิงห์. (25 มกราคม 2564). *กระทงสายเมืองตากโบราณ*. ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2010&code_db=610004&code_type=TK001
- ฐาปนีย์ เครือระยา และปรียาลักษณ์ ใจสัตย์. (4 พฤศจิกายน 2564). *ลอยกระทง*. พิพิธภัณฑ์เรือนโบราณล้านนา มช.. <https://accl.cmu.ac.th/Museum/contentdetail/2394>
- พระครูพิสนธ์กิจจารุ (เทิดทูน เชื้อเงินเดือน). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีลอยกระทง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์.
- รีวิวเชียงใหม่. (24 พฤศจิกายน 2558). *รู้ไว้ช่วย 5 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีเป็งของชาวล้านนา*. <https://www.reviewchiangmai.com/5-lanna-believe/>
- วิรดา เพียรพนัสสัก. (10 พฤศจิกายน 2560). *ล่องสะเปาจาวละกอน 2560*. องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง. <https://www.lp-pao.go.th/Main60/index.php/2016-11-09-03-56-07/429-2560-21.html>
- สุริสา บุตรพรม. (ม.ป.ป.). *ประเพณีลอยไหลประทีปพันดวง*. WordPress. <https://thailandtraditionblog.wordpress.com/ประเพณีลอยไหลประทีปพัน/>
- หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา. (ม.ป.ป.). *ขอเชิญเที่ยวงานลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ ณ อุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดสุโขทัย ประจำปี 2558 วันที่ 21-25 พ.ย.58*. <https://www.finearts.go.th/nlt-korat/view/7927-ขอเชิญเที่ยวงานลอยกระทง-เผาเทียน-เล่นไฟ-ณ-อุทยานประวัติศาสตร์-จังหวัดสุโขทัย-ประจำปี-2558-วันที่-21-25-พ-ย-58>
- Editor. (26 ตุลาคม 2565). *ลำปาง - "สะเปาลอยน้ำ" มนต์เสน่ห์ของงานล่องสะเปาจาวละกอน เอกลักษณ์แห่งเดียวในประเทศไทย*. Lanna Press. <https://www.lannapress.com/news.php?nid=3559>
- MGR Online. (18 พฤศจิกายน 2558). *"ล่องสะเปาจาวละกอน" สัมผัสเอกลักษณ์ลอยกระทงเมืองลำปาง ที่ต้องห้าม...พลาด*. <https://mgronline.com/travel/detail/9580000128182>
- MGR Online. (5 มิถุนายน 2549). *เล่าขานตำนาน "ประเพณีลอยกระทงสาย ไหลประทีป 1,000 ดวง"*. <https://mgronline.com/travel/detail/9490000073778>
- Muzika. (26 ตุลาคม 2565). *ลอยกระทงสาย ไหลประทีป 1,000 ดวง จังหวัดตาก 2565 ประวัติลอยกระทงสาย ริมแม่น้ำปิง*. ทูไรดี. <https://travel.trueid.net/detail/wX9ee0zr0EMX>
- StarSeed. (8 พฤศจิกายน 2564). *ล่องสะเปาจาวละกอน ประเพณีลอยกระทงหนึ่งเดียว! ของประเทศไทย จังหวัดลำปาง*. ทูไรดี. <https://travel.trueid.net/detail/VgvWRG14QLP>

ThaiTravelMart. (28 ตุลาคม 2562). *ประเพณียี่เป็งเชียงใหม่ 2562 ลอยกระทงล้านนา*.

<https://thaitravelmart.net/News/detail.asp?id=5>

Unknown. (11 กุมภาพันธ์ 2558). *ประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ จ.สุโขทัย*. Blogger.

https://beerinbrave.blogspot.com/2015/02/6_11.html

Yochuwa Samarom. (10 กุมภาพันธ์ 2563). *6 สิ่งที่ต้องยอมรับและวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการ*

ถ่ายภาพท่องเที่ยว. Photoschoolthailand. <https://www.photoschoolthailand.com/6-สิ่งที่ต้องยอมรับ/#>